



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ק' עמוד א'

בגמ', אלא מחזורתא כדרב הונא וכו', והאמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואיתימא אמר רבי אבהו אמר רבי יוסי בר רבי חנינא וכו' הלכה כרבי יהודה בערב הפסח מכלל דפליג רבי יוסי בתרווייהו.

א]. ובאמת צורת השקלא וטריא בגמ' לכאורה תמוה, כדהקשה **הצל"ח** לעיל (צ"ט: ד"ה אבל בע"פ משום חיובא דמצה), דהלא

המקשן גם ידע שערב פסח חמור מערב שבת ויו"ט, דהא פתח קושייתו "מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי", והיינו שגם הוא הבין שערבי פסחים חמור יותר, משום חיובא דמצה, וא"כ מה היה רב הונא צריך להסביר דרבי יוסי מודה משום חיובא דמצה, הלא זה הבין אף המקשן בקושייתו. ועוד, הלא גם המקשן ידע מפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי גבי ערבי שבתות וימים טובים, דהלא הוא הביא פלוגתתם בקושייתו, וא"כ הקושיא היתה צריכה להיות, לימא מתניתין רבי יוסי ולא רבי יהודה.

והצל"ח האיר בדרך חדש, שעיקר קושיית המקשן היה על ערב פסח שני, והיינו דהוא הבין שערב פסח ראשון שאינו יכול לאכול פת [בדכתבו התוס' ד"ה לא יאכל] אלא רק מצה עשירה, הוא שוה לערב שבת ויו"ט שיכול לאכול פת, ואם רבי יוסי התיר לאכול פת בערב שבת ויו"ט, בוודאי יכול לאכול מצה עשירה בערב פסח ראשון. ולכך הבין שהמשנה באה להשמיענו דין ערב פסח שני שאסור לאכול בו פת, ועל זה הקשה לרבי יהודה מה החידוש בערב פסח שני, והלא בכל ערבי שבתות וימים טובים אסור לאכול פת. ועל זה קאמר רב הונא, שאף לרבי יוסי יש איסור בער"פ שני, משום חיובא דמצה, עכתו"ד בתירוצו הראשון.

ב]. וקצ"ע מקושיית הגמ' הכא, דלפי"ז כשהמקשן הביא הבריייתא שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אף בערב פסח, והוכרח לתרץ דמירי בהפסקה, לפי תירוץ הצל"ח היה יכול לומר דנחלקו בערב פסח ראשון, והיינו: דבכל ערבי שבתות וימים טובים, נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, בערב פסח שני הם שוין שאסור לאכול פת משום חיובא דמצה, אמנם בערב פסח ראשון איכא למימר, דלרבי יוסי שרי כי אינו אוכל פת רק מצה עשירה, ולרבי יהודה אף זה אסור משום חיובא דמצה, וקמ"ל גבי ערב פסח ראשון דהלכה כרבי יהודה, ואין צריך לתלות ברייתא זו בהפסקה, מה שדחוק מלשון הבריייתא. אך **השפת אמת** (צ"ט: ד"ה מאי איריא) גם היה קשה לו לכאורה כקושיית הצל"ח, מה דקדק רב הונא לומר "משום חיובא דמצה", והוא הבין [כמובן מתוך קושייתו] איפכא, דהמקשן הקשה על ערב פסח שני [וע"ז הק' השפ"א דפסח שני אינו יו"ט]. ותירוצו של רב הונא היה על ערב פסח ראשון, דעל זה קאמר "משום חיובא דמצה", דבפסח שני אין חיובא דמצה, רק חיובא דקרבת פסח הנאכל עם מצות ומרורים, אך לא מצות אכילת מצה בפני עצמה, משא"כ בפסח ראשון דאיכא חיובא דמצה בפני עצמה, יש בה הידור מצוה שתהיה נאכלת לתאבון כמ"ש **רשב"ם**, ובזה אף רבי יוסי מודה. ולפי"ז לא היו יכולים לתרץ בברייתא דהלכה כרבי יהודה בערב הפסח, היינו בערב פסח שני, דליכא לתירוצו של רב הונא משום חיובא דמצה, ואינו יו"ט כדכתב השפ"א, עיי"ש היטב, וכך נראה מתוך מה שהקשה ונשאר בצ"ע, שהבין את הסוגיא.

ג]. ובאמת **בירושלמי** (פ"ה ה"א), לא הבין המקשן שיש חילוק בין ערבי פסחים לערבי שבתות וימים טובים, וקושייתו היתה מתניתין רבי יודה היא ולא רבי יוסה, ומיד מביא מעשה דעכו, וע"ז קאמר מימרא דרב יהודה אמר שמואל דאין הלכה לא כרבי יודה ולא כרבי יוסה אלא כחכמים שפורס מפה ומקדש, עיי"ש. ומשמע, שהיה לו קושיא, אי איקבעה הלכתא כרבי יוסי, היאך יתכן לומר דסתם משנה כרבי יהודה, וע"ז תירצו, דהמשנה אינה כדברי שניהם, אלא כרבנן דפורס מפה ומקדש.

וא"כ אולי בפשוטו י"ל **אף בבבלי כן** וליישב קושיות הצל"ח, דמה דלא פתח המקשן מתניתין רבי יהודה ולא רבי יוסי, דבאמת ידע המקשן ממימרא דרב יהודה אמר שמואל דאין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא כחכמים דפורס מפה ומקדש, ולא שייך להעמיד סתם משנה דלא אליבא דהלכתא, ואלא ע"כ מתניתין מירי רק מערב הפסח דלא יהני פורס ומפה ומקדש, כמו שכתב **רשב"ם** (ד"ה א"ל רשב"ג), ואולי ע"ז באמת קאמר רב הונא משום חיובא דמצה, והיינו, דבכל ערבי שבתות וימים טובים, דאיקבעה הלכתא דפורס מפה ומקדש, ואכילתו מותרת מבעו"י שמצטרפת לסעודתו שממשיכה אחרי הקידוש, זה א"א בערבי פסחים, דאינו יכול לאכול מצה עד שתחשך, ומשום חיובא דמצה מוכרח להפסיק סעודתו ולעקור השולחן, ודו"ק.

ד]. התוס' (ה"ג והאמר ר' ירמיה אמר רבי יוחנן ואיתימא רבי אבהו א"ר יוסי בר חנינא) כתבו לקיים הגירסא "ואיתימא", וז"ל: "ולא גרס רבי יוחנן א"ר אבהו דרבי אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה", ע"כ. ע"י כתובות (נ"ז). אמר רבי אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי יוחנן. וע"י ירושלמי פסחים (פ"ב סוף הלכה ב') מה ששייב רבי אבהו איך שרבי יוחנן מאיר בתורתו את עיני תלמידיו, ומשמע שם שהוא היה מכללם. אמנם ע"י **רש"י** (יומא פ. ד"ה רבי אבהו דידיה אמר) "פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר, שלא פירש בו רבי אלעזר רבו, ואין להשיב עליו". ובאגרת רב שרירא גאון א', דאחר פטירת רבי יוחנן **נתמנה רבי אמי לראש הישיבה**, ואחר פטירת רבי אמי ביקשו להמליך את רבי אבהו (סוטה מ). והוא ביקש שימליכו את רבי אבא דמן עכו כדאי' שם בגמ', עיי"ש. ואמנם בירושלמי (מגילה פ"א, ה"א) אי' שאחר פטירת רבי יוחנן מינו את רבי אלעזר לראש הישיבה. וכנראה באותה שנה היה רבי אבהו תלמידו, וזהו כדכתב רש"י הנ"ל. אלא שרב שרירא גאון כתב שרבי אלעזר נסתלק באותה השנה עם רבי יוחנן, ויתכן שמי שמלך פחות משנה לא נמנה (עי' רש"י ר"ה ג), ולכך אף רבי אמי נמנה כממלא מקומו של רבי יוחנן ולא של רבי אלעזר, וא"ש.

ואמנם **התוס' רי"ד בסוג'** (ד"ה והאמר ר' ירמיה אמר ר' יוחנן אמר ר' אבהו) מקיים הגירסא אמר רבי יוחנן אמר רבי אבהו, וז"ל: "כתוב בעל התוס' ה"ג ואיתימא ר' אבהו אמר ר' יוסי בר' חנינא, וכן הוא בסוף פ' הישן, ול"ג אמר ר' ירמיה אמר ר' יוחנן א"ר אבהו א"ר יוסי בר' חנינא, כי ר' יוחנן רבו של ר' אבהו ור' יוסי בר' חנינא הוה. ונ"ל כדכתב בספרים גרסינן, ואף על גב דהוי תלמיד [ונב'], הא אשכחן דהוה רגיל ר' יוחנן למימר שמעתתא משם תלמידיו דגרסי בירושלמי ומפרש התם וקלסוה משום דאמר מילתא משם דוטר מני, ועוד דכתוב בספרים מחב"ס סימן ופתורנו ר' ירמיה ור' יוחנן ור' אבהו ור' יוסי".



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ה. והנה לכאורה מה שכתב התור"ד שמצאנו שרבי יוחנן אומר בשם קטנים ממנו, הוא לכאורה קושיא רבה על התוס', דא"כ מהיכי תיתי לגרוס "ואיתימא", דאפשר דאכן רבי יוחנן אמר בשם רבי אבהו, אף שהיה תלמידו. וכן **ו' לי להכניס ראשי הבער בין מלאכי עליון, וכל מה שאכתוב אין זה קושיא או ביאור, אלא מראי מקומות להרחבת הענין בלבד.**

הנה התוס' רי"ד לא ציין היכן מצינו בירושלמי לרבי יוחנן שאמר בשם זוטרי מיניה, ואף בהג' על התור"ד לא ציינו מ"מ לזה. ובכמה מקומות בירושלמי אכן מצינו שרבי יוחנן אמר בשם אמוראים שהיו בני דורו ואף צעירים ממנו, וכמו בפרקין (פסחים פ"ה ה"א) בשם **רבי בנאי** והרבה פעמים אמר רבי יוחנן בשמו. וכן בשם **רבי חוניא** (שבת פ"א ה"ט) והם היו תלמידי חבריו של רבי יוחנן, וצעירים הרבה ממנו. **אך הם לא היו תלמידיו**, ויתכן שרבי יוחנן אמר דבר מחודש ששמע מהם, מה שקבלו מרבותיהם.

ואמנם בג' מקומות מצאתי בס"ד שרבי יוחנן אמר בשם **תלמידיו**: במסכת כלאים (פ"ט ה"א) קאמר רבי יוחנן בשם **רבי זירא**, גבי בגד גדול שיש בו כלאים בקצתו. ורבי זירא אחר שעלה לא"י היה תלמיד רבי יוחנן (עי' קידושין נ"ב). ובכתובות (פ"ד ה"ד) קאמר רבי יוחנן בשם **ריש לקיש**, שהיה תלמידו כידוע. ובב"מ (פ"ד ה"ה) קאמר בשם **רבי סימון**, שהיה תלמידו כמפורש בדמאי (פ"א ה"א) ובפסחים (פ"ד ה"א). ואולי זה היתה כוונת התוס' רי"ד.

אלא שבכל אחד מהם יש פירכא, דגבי רבי זירא, רק משהגיע לארץ ישראל היה מתלמידי רבי יוחנן, ובבב"מ היה מתלמידי **רבי הונא** (מנחות כ"ט). ורבי **יהודה** (יבמות ל"ח) תלמיד רב ושמואל. ורק כשעלה לארץ ישראל קיבל את רבי יוחנן לרבו. ולכך אולי היה לו מה **לחדש** לרבי יוחנן **מתורת רבותיו** שלמד בבב"ל, ואף שהתענה לשכוח תורתו מבבל (עי' ב"מ פ"ה). אך עכ"פ עד ששכח היה לו מה להוסיף, ובזה יתכן שהיה לרבי יוחנן לומר בשמו. וגבי ריש לקיש הוא מילתא דפשיטא, שהיה לרבי יוחנן מה לומר בשמו, ראשית ששניהם היו תלמידי רבי יהושע בן לוי, ועוד שהוא העיד עליו אחר הסתלקותו שהיה מוסיף ומשבח את דבריו (ב"מ פ"ד), וביותר שאמר עליו שהוא **תלמיד חבר** (כתובות פ"ד). וה"ל גבי רבי סימון, שהיה תלמידו של רבי יהושע בן לוי (ב"ק קט"ז), והיה תנא אצלו ומסדר ברייתות דאגדה לפניו (ברכות י), ואף שקיבל את רבי יוחנן לרבו אחר רבי יהושע בן לוי כדמשמע בדמאי המוזכר לעיל, אך עדיין י"ל שהיה לו מה לחדש לרבי יוחנן.

אך רבי אבהו לא נמצא באף מקום [מלבד הגי' הנ"ל שתוס' תמה עליה] שרבי יוחנן אמר בשמו, ואכן לא מצאנו שרבי אבהו היה לו רבי לפני שהגיע לרבי יוחנן, אלא רק לאחר הסתלקות רבי יוחנן, היה תלמיד רבי אלעזר [כדמשמע מרש"י הנ"ל], ותלמיד רבי אמי כמוזכר לעיל, שהם היו תלמידי רבי יוחנן. וביותר י"ל, דבבכורים (פ"ג טו ה"ג) משמע להדיא שרבי אבהו היה מצעירי תלמידיו של רבי יוחנן, ולכך לא נסמך בימיו, וכשנסמך אמר מי יגלה עפר מעיניך וכו', דהיה כבר **אחרי** הסתלקות רבי יוחנן, אז כיצד קראו רבי יוחנן "רבי" אבהו, הא עדיין לא היה נסמך. ובכך אולי יש לבאר תמיהת התוס' שהיאך יתכן שרבי יוחנן מסר בשם רבי אבהו, אף שאמר במקום אחר בשם זוטריים ממנו וכו"ל, ודו"ק.

בגמ', הלכה מכלל דפליגי בהפסקה. דתניא מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אין מפסיקין.

ו. כתבו **התוס'** (ד"ה מכלל) "לא גרס דתניא, דהא בברייתא לא פליגי בהפסקה דפסח, אלא **כדתניא** גרס, ומייתי כי היכי דפליגי בהפסקה דשבת הכי קים ליה דפליגי נמי בהפסקה דפסח. ומורי רבינו יחיאל אמר דגרס דתניא, ודייק מדקאמר ר' יוסי אין מפסיקין והיינו אפילו בערב הפסח דאין מתחילין, דבע"ש שרי רבי יוסי אפילו להתחיל".

והק' **הגרע"א** זצ"ל בגליון הש"ס: "קשה לי, הא רבי יוסי אמר דאין מפסיקין אפילו אחר שחשכה, אף דלהתחיל אסור קודם קידוש, דמ"מ אין מפסיקין וצ"ע". והיה מובן לי קושייתו מתחילה, דכוונתו היא דמה שהתיר רבי יוסי בע"ש להתחיל הוא מבעוד יום, אך סמוך לחשכה אסור לו להתחיל דרמאי עליה חובת קידוש, ועכ"ז אם התחיל אפילו בזמן האסור לו להתחיל סמוך לחשכה, עדיין יאמר רבי יוסי דאין צריך להפסיק, ויכול הברייתא להתפרש דפליגי בכל ערב שבת.

ולכאורה אם יתפרש הכי הברייתא, יהיה זה דבר פלא, שרבי יהודה ברישא שסובר מפסיקין מירי אפילו מהתחיל מבעוד יום לפני זמן הסמוך למנחה, כי בסמוך למנחה שאסור מילתא דפשיטא שצריך להפסיק להתחיל באיסור לשיטתו, ורבי יוסי בסיפא שחולק עליו, מירי מהתחיל סמוך לחשכה. אך אי אמרינן דהברייתא מירי מערב פסח, דשוין רבי יהודה ורבי יוסי שאסור להתחיל בסעודה, אז זמן התחלת הסעודה בברייתא חד הוא, ורק פליגי אי צריך להפסיק או לאו.

ז. אך **הרש"ש** לא הבין כן כוונת רעק"א בקושייתו, דאיהו כתב וז"ל: "עי' קושיית הגליון הש"ס. ותימה שכבר קדמו הרא"ש בזה בשם ר"י על שיטת הרי"ש מטרנאני שהיא כדברי הרב יחיאל והביאו גם מהרש"א", ע"כ [ונמה שתי' הרש"ש שם ע"פ הר"ן, מבואר כן בחי' רעק"א כאן]. וקשה לומר שנעלמו ממנו ח"ו דברי הרא"ש. ועוד שקו' זו מגליון הש"ס, אף כתב בחי' רעק"א כאן, ובהמשך הדברים מפלפל בדברי הרא"ש, וכתב "ודלא כמו שהבין הרא"ש", ומשמע דב' קושיות שונות הם. ואציעה דברי הרא"ש, ואת דברי הגליון הש"ס, ונראה בס"ד דלכאורה שני קושיות שונות הם.

וז"ל **הרא"ש** (פ"א ט"ז): "תימה הוא על לשון רי"ף שכתב שמודה רבי יוסי בערב הפסח שלא יתחיל בסעודה מתשע שעות ולמעלה, אלמא דסבירא לרבי יוסי **דבערב שבת שרי אף להתחיל ופסק הלכה כמותו**. והדר תו קאמר וערבי שבתות וימים טובים היכא דאתחיל ליה **מקמי תשע שעות ואימשיך ליה** וכו' אמאי נקט **מקמי תשע שעות** [ונכו']. **בה"ג** כתב **מן תשע שעות דמעלי שבתא** ומעלי יומא טבא לא מתבעי ליה לאיניש מיתחיל בסעודתא, דתניא לא יאכל אדם וכו' ואפילו רבי יוסי לא אמר **אלא דאי אתחיל לא מפסיק**, אבל לכתחלה לא יתחיל. **והא ליתא** דהא אמרינן בשמעתין אלא הא דקתני ושיוין שמתחילין אימתי אי בערבי שבתות וימים טובים הא מפליג פליגי, אלמא דרבי יוסי **שרי אף להתחיל**. וה"ר ישעיה מטרנאני הביא ראיה לדברי



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

הלכות גדולות מדאיצטריך ליה לרבי יוחנן לפסוק הלכה כר' יוסי בערב שבת **להפסקה**, מכלל דלא סבירא ליה כוותיה **בהתחלה**. דאי סבר כוותיה השתא להתחיל שרי, כל שכן שאין צריך להפסיק אלא שמע מינה דוקא בהפסקה פסק כוותיה ולא בהתחלה. [ומקשה הרא"ש] והא ליתא, דא"כ תיקשי לך לרבי יוסי גופיה מאי איצטריך ליה לאשמועינן דאין מפסיקין, השתא אתחילין מתחילין איפסוקי מיבעי, אלא ודאי כמו שפירש ר"י דתרי מילי נינהו דאפשר דאע"ג דשרי רבי יוסי להתחיל ולא חייש ליכנס כשהוא תאב מכל מקום לכשתחשך צריך להפסיק מפני כבוד השבת, הלכך אף על גב דרבי יוחנן סבר כרבי יוסי בהתחלה, הוצרך לפסוק כמותו בהפסקה, עכ"ל הרא"ש.

וקושיית הרא"ש היא, דאע"פ שפוסקים כרבי יוסי ששרי להתחיל **מבעוד יום**, אכתי איכא למימר דלא פוסקים כמותו דשרי להמשיך סעודתו **משנתחשך**. אך לענ"ד קו' רעק"א לא כך היא, אלא אולי מה דקאמר רבי יוסי שאין צריך להפסיק, לא מיירי היכא שהתחיל בהיתר מבעוד יום, דמילתא דפשיטא שאינו צריך להפסיק, אלא אפילו התחיל בזמן האסור להתחיל, סמוך לחשכה, נמי אינו צריך להפסיק לרבי יוסי.

ח. והדברים מאירים בלשון קודשו בחי' רע"א כאן: "הנה בפשוטו י"ל, כיון דר' יוסי אמר אוכל והולך עד שתחשך, משמע דאפילו חצי שעה מקודם שתחשך שרי להתחיל לאכול, א"כ ידעינן דקידוש היום קיל אפילו ממנחה דרבנן, דהרי במנחה דרבנן אסור להתחיל בסמוך לו דהיינו חצי שעה קודם, ובקידוש היום שרי, והיינו ע"כ גם כן מסברת התוספות, וכיון דכבר נשמע דר' יוסי ס"ל דקידוש היום עדיף ממנחה, וכיון דבמנחה אין מפסיקין ק"ו דבקידוש היום אין מפסיקין, ומה דלא הקשו בסוכה בלא סוגיא דהתם ובלאו הקדמת הוכחתם דקידוש היום דאורייתא דמ"ש קידוש היום דשרי להתחיל עד שתחשך, ומ"ש ממנחה דאין מתחילין, היינו משום דבאו להקשות רק על ההלכתא, ולענין ההתחלה אפשר דלא קי"ל כר' יוסי כדס"ל לבה"ג דהא דקיי"ל הלכה כר"י בערב שבת היינו רק לענין הפסקה, אבל לא לענין התחלה, ובלא"ה לכאורה צ"ל הכי, דהרי אף למה שתירצו דקידוש היום דזמנו כל היום עדיף, עדיין יקשה לכאורה לר' יוסי דס"ל דבערב פסח אין מפסיקין, הא כזית מצה דאין זמנו כל היום בזה יקשה אמאי אין מפסיקין, אע"כ דעל ר"י ליכא להקשות כל כך ד"ל דסבירא ליה דבעלמא ג"כ בדאורייתא אין מפסיקין, ועיקר קושייתם רק להלכתא, משו"ה לא הקשו על ההתחלה, אבל מ"מ לקושטא דמלתא ממה דס"ל לר' יוסי דמתחילים סמוך לחשיכה, כבר נשמע דקיל ממנחה, וא"כ ק"ו דאין מפסיקין, עכ"ל, ודו"ק, ועי' עוד שם.

ט. ואגב מילתא, נימא מילתא חדתא דיהיה עוד ביאור בקו' גליון הש"ס. הנה הרמ"א (סי' תקכ"ט, ס"א) כתב: "**אסור** לאכול ממנחה ולמעלה בערב יו"ט, כמו בשבת, שזהו מכלל הכבוד". ותמה המשנה ברורה (סק"ה) על לשון "אסור", וכתב: "ואסור, האי לישנא לאו דוקא, דגם בערב שבת אינו אסור אלא מצוה להמנע מלקבוע סעודה מתשע שעות ולמעלה וכן"ל בסימן רמ"ט (ס"ב) עיין שם". [וכוננת המשנ"ב היא כנראה לט"ז (שם סק"א), שתמה על לשון אסור שכתב המחבר שם, וצ"ע].

אמנם בביאור הגר"א כתב: "אסור כו', כמ"ש בריש ערבי פסחים, וכמ"ש בה"ג דאף ר' יוסי מודה בקביעות סעודה דאסור ממנחה ולמעלה, מדקאמר שם הלכה כר"י בע"פ והלכה כר' יוסי בע"ש, וקאמר שם להפסקה, ש"מ דבהתחלה מודה ר' יוסי דאסור. והא דקאמר אוכל והולך עד שתחשך היינו בלא קביעות סעודה, ושם משוה שבת וי"ט כמ"ש שם בברייתא" [ונכ"כ הגר"א בקצרה בסי' רמ"ט ס"ב עיי"ש]. והיינו, דהגר"א רוצה לתרץ קושיית הרא"ש הנ"ל על הבה"ג, ולכך מחדש בדברי הבה"ג, דאף לרבי יוסי יש איסור להתחיל בסעודה בערב שבת ויו"ט, אלא מה שהתיר רבי יוסי הוא לאכול בלא קביעות סעודה, וזה אף רבי יהודה אסר. ולכך הכא גבי **קביעות סעודה** כתב הרמ"א לשון אסור, דהוא לכו"ע, וזה אף כוונת המחבר לעיל (סי' ימ"ט ס"ב), ובזה הגר"א הרוויח קו' הט"ז הנ"ל.

ולפי דברי הגר"א, יאירו שוב דברי רעק"א בקושייתו, דתמה על רבי יחיאל מפאריש שס"ל כבה"ג, דאף אי איכא איסור **קביעות סעודה** לרבי יוסי בערב שבת, אך אולי היכא שהתחיל אינו צריך להפסיק, ואפשר לפרש הברייתא אף בערבי שבתות וימים טובים, ואין זה אותה קושיא שהקשה הרא"ש, שדהק' הרש"ש, ודו"ק.

בגמ', מעשה ברשב"ג ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום וכו' הגם לכבוש את המלכה עמי בבית.

י. כתב הגר"ר **יצחק זילברשטיין** שליט"א (חשוקי חמד, כא) "מבואר בגמ' שנחלקו רבותינו בבני חבורה שהיו מסובים לאכול וקידש עליהן היום, האם עליהן להפסיק מיד סעודתם או שמא רשאים להמשיך ולאכול. ויש לעיין בזה, שלכאורה נידון זה אינו מעשי כ"כ, באילו אנשים מדובר שיושבים וסועדין בכניסת השבת. וי"ל דאיירי **בפורים שחל בערב שבת**, וזאת על פי המבואר **במגן אברהם** (סי' תרצ"ה סק"ט) בשם **המרדכי**: מצאתי כתוב במרדכי כתוב בקלף, **היה אוכל סעודת פורים בערב שבת יתפלל ויפרוס מפה ויקדש ובמזון יאמר על הנסים**. וכך מבואר בספר **נהר מצרים** (על מנהגי מצרים, הלכות פורים סי' א'), שמנהג זה יפה ונעים ודרך היותר ישרה, וכן הוא המנהג אצל הספרדים בירושלים כשחל ט"ו באדר בערב שבת", ע"כ.

וכבר קדמו בפרפרת זו בספר **עולת ראיה** (הנשמה עולה, עמ' 182), ואייתי ראיה שרבי יוסי הזכיר פסוק ממגילת אסתר "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית". אמנם הוא כתב שם, שברור לו שכוונת הגמ' להורות שעכו דינה כמוקפת חומה, ופורים שלה הוא בט"ו, שנזכר פעמים רבות ביום השישי ערב ש"ק. אך זה אינו ראיה כ"כ, כי י"ל שהיה בפורים המשולש, ויום השישי עש"ק היה י"ד.

והנצי"ב צ"ל (מחמי שדה ד"ה מפסיקין לשבתות דברי ר"י), כתב בסוף דבריו, דמוכרח להיות שמעשה דעכו היה "סעודת מצוה" דלכו"ע שרי, דאי לאו הכי היכי התחילו בסעודה. ובכך אף יתורץ הגי' שרבי יהודה היה בין המסביבים, דבכה"ג אף לשיטתו שרי להתחיל.

יא. ויש לתת רמז לדבריהם, במה שהוסיף **המאירי** בסוגיין "נהגו בפורים שחל להיות ערב שבת שממשיכים סעודה עד שיקדש היום, ופורסים מפה ומקדשים". ועיקר הלכה זו כתב המאירי בכתובות (י. ד"ה ברכת חתנים): "ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

יום עד שיקדש היום, ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים, אף על פי שעבר יום ארבסר בשעת הברכה". והוא כהמרדכי הנ"ל המובא במג"א, וכע"ז בתשו' מהרי"ל (סי' נ"ז). וכאן בסוג' הזכיר זאת רק כבדרך אגב, ולא פירט את הלכותיה, ואולי רמז למעשה דעכו.

והנה אף שבזמן הטורי זה עדיין לא נדפס בית הבחירה, אך מדברי המאירי ראינו למה שכתב הט"ז (סי' תרצ"ג סק"ג) בתוך דבריו הידועים גבי סעודת פורים שנמשכה לתוך הלילה, וכתב שם שאף אם טעה והזכיר בברכת המזון על הניסים בט"ו באדר מ"מ כאן יש קצת שייכות בימים אלו, על כן בודאי אין צריך להחזיר אם אמרו, כנלע"ד ברור, עיי"ש.

יב]. ומובא בדרכי חיים ושלום (אות תתנ"ו) שהרה"ק המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל נהג לומר בלחש ועל הניסים בתפילה ובסעודת שושן פורים כמנהג חו"י הרה"ק ההיכל הברכה מקאמאראנא זצ"ל, ולשלוח מנות ומתנות לאביונים (שם תתנ"ד), ומשמע מהמאירי הנ"ל שהוא מנהג הגון. והעיר לי נכדו ש"ב הר"ר י"ד פינקלשטיין נ"ו דלא נהירא משם שהמנחת אלעזר אף הורה זאת לאחרים, כי אולי רק לעצמו נהג כן. אך במח"כ זה אינו, דכתב להדיא שצריך לעשות כן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב, סי' ה', וסי' ע"ח), ומוסיף שם מדברי היעב"ץ זצ"ל במור וקציעה שרצה אף לקובעה חובה בתפילת י"ח ביום שושן פורים [ואכן בדרכי חיים ושלום לא ציינו לתשובתו זו]. ואמנם גבי שושן פורים הנדחה ליום ראשון כבהאי שתא, מסתפק המנחת אלעזר אי פרוזים יעשו אף סעודה ביום ראשון. אמנם בסיפא דדבריו כתב "ובחיבורי שער יששכר על המועדים בעה"י מאמר ימי שושן לפורים (אות ע"ד) כתבתי עוד טעם לשבת מה שמרבין בשמחה יותר ביום שושן פורים עפי"ד התורה"ק בדרך האמת ועוד שם". ובתשובה אחרת (מנח"א ח"ב סי' ע"ח) הביא בקצרה הטעם ההוא ע"פ התיקוני זוהר (תיקון כ"א), והענין המבואר שם שייך נמי בט"ז אדר יום שנקבע למשתה ושמחה במוקפין, עיי"ש. ואכן בדרכי חו"ש (אות תתנ"ז) הביאו שנהג לעשות סעודה גדולה עד ליל שיבסר.

פסחים ק' עמוד ב'

בגמ', רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא. אייתו תכא קמיה, פרס מפה וקידש.

יג]. פי' רשב"ם (ד"ה ה"ג רבה בב"ח וכו'): "והכי פירושה רבה בר בר חנה איקלע לבי ריש גלותא ולא היו אוכלין קודם חשיכה, ולאחר שיצאו מבית הכנסת החשיך, אייתו תכא לקמיה הביאו את הפת על השולחן כמו שאנו עושין קודם קידוש פרס מפה על הלחם ואח"כ קידש [וכו.], וטעמא כדפריש בשאלתות דרב אחאי גאון בפרשת וישמע יתרו וכתוב בהו הכי, וקרובי תכא מקמי דליקדיש לקדושא דשבתא לא מקרבינו, מ"ט כי היכי דתיתי סעודה ליקרא דשבתא, והיכי דקריבו לא מסלקינן ליה אלא פורס עליו מפה ומקדש דתניא ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קידש, ואם הביא פורס עליו מפה ומקדש, והיכא דאתחיל סעודתא מדאנהר במעלי שבתא וקדיש עליה יומא, פורס מפה ומקדש. ומטעם זה נהגו לפרוס מפה ללחם עד לאחר קידוש בשבתות ויו"ט".

והתוס' (ד"ה שאין מביאין) כתבו עוד טעם בזה, וז"ל: "אנו רגילין לפרוס מפה ולקדש, והטעם מפורש בשאלתות כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא. ויש מפרש זכר למן שלא היה יורד בשבתות וי"ט והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתים".

יד]. והנפק"מ בין הטעמים, דלשאלתות לכתחילה אין להביא החלות על השולחן קודם קידוש, רק אם הביאו מכסין אותם. אך לטעם ב' המובא בתוס', יש לכתחילה להביא כדי לכסותו בב' כיסויים זכר למן. וטעם זכר למן המובא בתוס', אי' בעוד הרבה מהראשונים, כדכתב הבית יוסף (סי' רע"א) והב"ח (שם) תמה על הטור (שם) שכתב "ואני שמעתי" על טעמא דזכר למן, והלא מבואר בכל הראשונים שהזכיר ב"י, עיי"ש.

ואמנם אף להשאלתות כתבו התוס' בשבת (ק"ט: ד"ה ומצא נר דלוק ושולחן ערוך) "שאין מביאין אותו עד אחר הקידוש כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבת כדאיתא בשאלתות דרב אחאי, ודוקא בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד אבל שלנו גדולים הם וקשה לטלטלם". ומשמע שבשולחנות גדולים, מביאים לכתחילה לפני הקידוש, ואז מכסין אותו, וכ"כ הטור (שם) ע"פ דברי תוס' אלו.

טו]. והטור (שם) הביא מה שכתב אביו הרא"ש (פ"י ס"ג) עוד טעם בכיסוי החלות במפה: "ובירושלמי קאמר שלא יראה הפת בושתו, פירוש שהוא מוקדם בפסוק והיה ראוי להקדימו בברכה ומקדימין בברכת היין". ובדרכי משה (שם אות ז') הביא בשם המרדכי (ריש ע"ה), דאילו הפת היתה מגולה היו צריכים לקדש עליה.

אך עכ"פ לא מבואר אי חובה להשים על השולחן, אלא רק אם היה אי צריך לכסות מאחד מהטעמים הנ"ל. אך בקובץ שיטות קמאי בסוג' כתוב בשם ספר מצות זמניות הלכות שבת "וצריך להשים לחם על השולחן בזמן הקידוש ולכסותו במפה וחייב לחתוך הלחם" עכ"ל. אך במעשה רב (אות ק"ח) כתב שהגר"א זצ"ל הקפיד שבשעת קידוש על היין לא יהא הלחם על השולחן.

טז]. וא"כ איכא ג' טעמים בפורס מפה ומקדש: א. יקרא דשבתא. ב. זכר למן. ג. שלא תראה הפת בושתה. ולטעמא דזכר למן, צריך שיהיה מפה מתחת ומעל, דהוא זכר למן [וכן נפסק בשו"ע שם ס"ט], וצריך שיהיה המפה העליונה לבנה בדווקא, שכך היה המן "זרע גד לבן" (וב"כ האלי" ובה שם, סקט"ז). וכבר כתב כן בדרשות ר"י אבן שועיב (פר' בהעלותך) בשם רבו הרשב"א. ולטעמא דלא תראה הפת בושתה, צריך שלא יסיר המפה עד אחרי ברכת בפה"ג. וכן לכסות אף מיני מזונות שעל השולחן בקידוש בצפרא דשבתא (משנ"ב שם סקמ"א), ולטעמא דיקרא דשבתא אין להסירו עד אחר הקידוש (וב"כ המג"א סק"כ) עיי"ש, ומשמעות דברי כולם (וב"כ הפמ"ג א"ג שם), נהגו להחמיר בכל הטעמים.